

Mitől lesz jó egy ifi sakkozó?

Mivel a kovid-járvány után újra kezd fellendülőben lenni a hazai ifjúsági sakkozás (amely, bármennyire is felfelé megy, társadalmi [demográfiai és szociográfiai] illetve strukturális okokból kifolyólag soha nem fog elérni az egykori színvonalra), gondoltam, nem árt, ha én, mint egy több, mint 5 év* tapasztalattal rendelkező nevelőedző megosztom tapasztalataimat és tanácsaimat a nagyérdeművel.

Mi kell ahhoz, hogy valaki jó ifista legyen?

Semmiképpen sem az unalomig ismert, life-coaching frázisok (=bullshitelés), miszerint, higgyen és bízzon önmagában, hanem, az unalomig ismert sport-frázisok, miszerint, kemény munka, töretlen lelkesedés, sohasem feladni**. Ez minden sportra igaz, és mivel a sakk, bár tudomány és művészet is, de azért sport is, és a versenysakk elsősorban versenysport, azaz, versenyzői erényekre van szükség. Az a gyerek, akinek nincs elég önbizalma vagy elkötelezettsége a versenysakkhoz, nos, az nem versenyző, attól még amatőrsakkozhat, és tök jó, hogy sakkozik, de nem hogy hosszú távon, de középtávon sincs esélye. A versenysport csak versenyzőknek való.

Persze egy kisgyerek nem versenyzőnek születik, de azzá válik, és itt közösen kell az edzői és szülői támogatásra (irányításra, nevelésre) gondolni. Alapvetően, ha rossz (sérült, hiányos) a szülői háttér, az már önmagában behatárolja a gyerek maximumát. (Zsenik persze akadnak, mint Fischer, akik sérült családi háttérrel is eljutnak magas szintre, de pont Fischer megszállott volt gyerekként, felnőttként pedig közveszélyes örült, akit a sakk ideig-óráig még karban tartott, ám senki se blazírozzon arra, hogy majd pont az ő gyereke lesz a következő Fischer, vagy, a következő Lékó vagy Polgár, mert nem lesz.)

A legalapvetőbb, hogy természetesen nincs olyan, hogy a tehetség utat tör magának (az ilyen frázisokat nevezem bullshitelésnek). Önmagában már azt megmondani, mi a tehetség, nehéz lenne. Nagyjából úgy lehetne megfogalmazni, hogy az, aki többet tud, mint amit tanítottak neki, és aki könnyen tanítható.

Szóval elsősorban munka kell, tehát kitartás, ambíció, fegyelem (és legalább átlagos intelligencia). Később ezek közé bekerül a memória, a rugalmas gondolkodás, a kreativitás is.

Tökéletesen mindegy, hogy azzal számolunk, amit szoktak mondani: 10 000 óra kell egy mesterség elsajátításához, vagy azzal, amit Gawain Jones mond, hogy minden egyes élőpont egy befektetett munkaórát jelent, a lényeg, hogy elsősorban tanulni kell a sakkot, és lehet is tanulni (és tanítani is). Azt mondanám, hogy heti mondjuk 5-6 óra sakkozásra (feltehetően 2-3 napra elosztva) ténylegesen szükség van a fejlődéshez, és ehhez kell heti átlag 1 versenynap is.

A versenyzés

A versenyzés azért fontos, mert kisebb gyerekeknél amíg nincs „a kezében” mondjuk 100 versenyparti, tétre menő, órával játszott parti, addig még gyakorlatlan az a kisgyerek. 100 parti nagyjából 15 verseny alatt tud kijönni, addig csak „bejáratódik” a gyerek, szokja az órát, a fordulók ritmusát, a nagyvárosi és az országos versenyek hangulatát (mert azokra is nyugodtan elmehet, legfeljebb a mezőny alján végez), azaz, kb. 15 versenyig nem lehet elvárásokat megfogalmazni. Ha már a 10-ik versenyét megnyeri a gyerek, vagy ha már az 5-et, az tök jó, jó kiindulópont, de majd a kb. 16-ik verseny az, ahol elvárások szóba kerülhetnek. Ehhez kapcsolódik, hogy ha valaki országos helyezést akar elérni, akkor azt leghamarabb a második országos versenyén fogja, és tegyük hozzá azt is, hogy az U8, de akár még az U10 eredmény sem predesztinálja a kisgyerek sakkozó sorsát. Épp mostanság ment ki egy olyan U10-korosztály a magyar sakkból, tehát most 11-12 évesek, akiknél a korcsoport három legjobbójából kettő gyakorlatilag abbahagyta a sakkot számos országos első hely után. Nagyon fontos, hogy a versenytapasztalatokat feldolgozza a gyerek edző segítségével, aki semmilyen körülmények között ne legyen családtagja, főleg ne az apja vagy anyja. Nem lehet azt mondani, hogy majd csak akkor megy valaki versenyre, ha azt tuti biztos meg is nyeri, és hogy előbb tanuljon valaki, majd amikor már az országos bajnokság megnyerésére esélyes, ráér akkor elindulni azon. Ez inkább a hegymászáshoz hasonlítható, folyamatosan mászni kell azokat a hegyeket, és egyre nehezebb hegyeket kell mászni.

Tehát kezdjük el gyerekünket tanítani sakkozni! De hol? Egyesületnél, magánban?

Először is egyesületnél, aztán lehet magánban is, aztán lehet magasabb a magánórák száma, míg végül az lesz a fontosabb, és az egyesületi sakk kevésbé fontos. Azért az egyesületi edzéseknél érdemes kezdeni, a magánedzések helyett, mert nem csak költséghatékonyabb, azaz, általában annyiba szokott havonta kerülni, mint amennyibe egy alkalomnyi magánóra, másfelől kezdetben jobb, ha a gyerek társaságban tanul, mert akkor az edzések elején-szünetében-végén tud barátságos partikat is játszani,

hozzá lehet mérni a fejlődését a többi gyerekhez (ez a gyerekeknek is fontos!), illetve, még nem egyértelmű, hogy megéri-e egyáltalán magánórákra küldeni azt a gyereket. Az egyesületi oktatók túlnyomó része pedig gyakorlott oktató is, és tudja, hogy mi az egyesületi edzéseken a fontos, mik a legfontosabb megtanítandó alapok.

Hogy válasszunk egyesületet?

Legalább olyan körültekintéssel, mint iskolát. Vagy inkább okosabban. Persze, lehet valaki szerencsés, hogy a közeli klub pont jó is, de általános tapasztalat, hogy legalábbis Budapesten (vidéken a helyzet sok szempontból egyszerűbb és rosszabb is) 4-5 komolyan vehető klub mellett még 4-5 klubban van valamilyen tanítás, és 10-15-re tehető azon működő klubok száma, ahol vagy nincs ifiedzés, vagy ha volna is, felejtős.

Egy egyesület korábbi eredményei általában jó indikátorok, de még ez sem biztosíték, hiszen lehet, hogy azóta sokat változott az egyesület helyzete, elköltözött-meghalt-abbahagyta az edző, stb. Sajnálatos módon az egész sakk-kultúrára jellemző, hogy egy-egy személyiség köré épülnek a klubok, és nincs szervezeti kultúra, mert egyszerűen nincs annyi pénz a sakkban, hogy ilyen ki tudjon alakulni. Tehát nincs olyan, hogy pl. az FTC (azért őket hozom példának, mert fociban elég jók, sakkban viszont nincsenek) utánpótlásnevelésébe akár gyerek, akár felnőtt edzőként be akar kerülni, egyszerűen nincs annyi sakkozó gyerek, hogy a kluboknak legyen önálló U8, U10, U12 ... stb. edzése. (Ráadásul a fizikai sportokkal ellentétben egy nagyon jó U10-es gyerek lehet olyan jó is akár, mint egy U14-es vagy U16-os kezdő.) Az is igaz, hogy egyetlen egy NB I-es focista éves fizetéséből kijönne egy komplett NB I-es sakk szakosztály utánpótlással együtt, de ugye, az foci, ez meg sakk. (Ebből az látszik, hogy 15 milliós kerete maximum 3-4 egyesületnek van ma Magyarországon, és ezek sem feltétlenül utánpótlásnevelő egyesületek.)

A korábbi eredményeken kívül érdemes megnézni, mi mennyibe kerül, harmadik szempont lehet a klub fizikai közelsége. Elrettentő példa az a klub, vagy akár tanfolyam, amelyiknek gyakorlatilag nincs ugyan eredménye, de havi 40 ezerbe kerül. és nemzetközileg elismert sakkprogramként hirdeti magát (vagy ahol a meg nem jelent alkalmakat is kifizettetik a szülővel, amíg írásban ki nem iratkozik a tanfolyamról – bár ennek az ellenkezője is súlyos eset, amikor több hétig-hónapig nem jár a gyerek, és a szülő elfelejt szólni, hogy igazából már nincs is kedve menni). Az is necces, ha például 1250-es élőjű a „haladó” csoport oktatója. Az is lehet, hogy a gyerekeknek pont az a jó, ha kevesen vannak az

oktatáson, 3-4-5-en, mert akkor így rá több figyelem jut, de az is lehet, hogy azért vannak kevesen egy oktatáson, mert rossz az oktatás minősége. Szóval nehéz megmondani, mi a jó. Én magam megfogalmazhatnék ajánlásokat, kihez-kikhez érdemes menni, de a vége sértődés lenne azok részéről, akiket kihagyok... tehát a szülőre van bízva.

Mit nézzen: elsősorban, hogy jelenleg mekkora a csapat ifiszekciója, milyen minősítésű edzők dolgoznak ott és mennyiért, mekkora távolságban, van-e vízió a jövőről, részt vesznek-e a gyerekek az országos versenyeken, vagy nem.

Persze lehetséges, hogy egy klub ifiálya éppen feljövőben van, és még nincsenek eredmények, vagy voltak ugyan régebben, de most nincsenek, ám a lefelé tartó irány pont most fog fordulni, ezeket nem lehet megmondani csak úgy. Hagyományos klubélet a covid előtt sem volt a magyar klubokban.

Az ifiedző

Az utánpótlásnevelő edzőkről illetve ajánlott klubokról nincs listája még a Magyar Sakkszövetségnek sem. Ezek oka, hogy bár elvileg csak felsőfokú vagy középfokú végzettségű sakkedző taníthatna sakkot Magyarországon, ez gyakorlatilag már csak azért sem érdekel senkit, mert akár 1100 élővel be lehet iratkozni a középfokú tanfolyamra, amelyiknek a lényege, hogy az illető fizesse be a pénzt, legyen jelen a foglalkozásokon, és a végén ... kap egy papírt, hogy ezt elvégezte. Külön bónusz, hogy a Nemzetközi Sakkszövetség bevételoptimalizálási céllal szintén hirdet sakkedzői címeket (Fide Senior Trainer, Fide Trainer, Fide Instructor stb.), amelyek nem végzettségek, hanem címek, azaz, bár ezeket ki kell érdemelni, és bizonyítani kell, hogy az illető oktató tényleg végzett értékelhető oktatási eredményt, nem számítanak végzettségnek, tehát elvileg az ilyen címmel bíró sakkozó nem végezhet oktatási tevékenységet.

Mármint iskolában nem végezhet. Az iskolákban ugyanis jog szerint követelmény a megfelelő végzettség szakkör vagy tanfolyam indításához. Egy klubban, ami jogilag attól független, nem. A magyar adójogban bárki kiválthat sakkoktatói tevékenységet végzettség nélkül is, s kaphat rá TESZOR-számot (régebben TEÁOR vagy SZJ).

Annak tudatában, hogy ezt ellenőrizni teljességgel lehetetlen és felesleges, sem a Magyar, sem a Budapesti Sakkszövetség nem is ad ki ajánlásokat arról, kik az általuk elismert edzők, vagy kikhez ajánlják be a gyerekeket, mondván, úgyis megoldja a piac. Hát nem oldja meg a piac úgyis, hiszen a gyerek akár több évet is elvesztegethet egy nem annyira jó csapatban, mire vagy eligazol, vagy abbahagyja. Eligazolni viszont nem is olyan egyszerű. Azon kívül, hogy az a korábbi csapatnak rossz (eggyel kevesebb játékos, esetleg pont a legjobb ifi menne el riválisához, de legfőképpen, bevételkiesés az edzőnek), az átvevő csapat esetleg nem is tudja vagy akarja kifizetni az átigazolási díjat. A Magyar Sakkszövetség átigazolási szabályzata ugyanis, bár már évek óta kalapálgatnak rajta, hogy jobb legyen, még most is sokszor lehetetlenné teszi az átigazolásokat két egyesület között.

Eligazolás

Tegyük fel, már az első év végén el akar igazolni a gyerek, vagy akár 5 év múlva, mindegy, valamikor. Elképzelhető volt korábban, hogy egy országos bajnok átigazolási díja 0 forint, mert az U8-at nyerte meg, és még nincs értékszáma, vagy, egy 15-16 éves, egyébként mondjuk 1400-1600 közötti élőlíjú gyerek átigazolási díja meg mondjuk 108 000 forint, mert a nulláról kezdte, 90 000 lenne az átigazolási díja, de van rajta egy 2x-es időegyüttható, meg egy 0,6x-os szorzó, mert nincs a legjobbak között. A „visszavonulással” kacérkodik, nem lesz belőle sose komoly játékos, miért fizessen ki a kinézett új klubja 108 ezer forintot a régi klubnak? Csak, mert? Azzal együtt, hogy a jelenleg érvényes nevelési költségtérítési szabályzat jobb, mint az előzőek voltak, mert ott kategória-emelkedésnek kellett bekövetkeznie az átigazolási díj megállapításához, attól még a mostani szabályzat is rejt magában veszélyeket. Ha pedig az új klub nem akarja kifizetni ezt az összeget, melyet az MSSZ állapít meg, akkor csak úgy tud eligazolni, ha 1 évig nem játszik semmilyen értékszámszerző partit. Én még olyan gyereket nem láttam, aki kivárta volna az egy évet, és egy év inaktivitás után eligazolva komoly eredményeket ért volna el.

Ennek a kiskapuja, ha a két egyesület megegyezik egy átigazolási díjban. Ellenben a Magyar Sakkszövetség sajnálatos módon ifjúsági játékos átigazolásokor NEM kéri be a közös megegyezésről szóló aláírt papírt, vagy az átigazolási díj megfizetéséről szóló számlát és az átutalás megtörténtéről szóló bankszámla-kivonatot, így elképzelhetőek olyan esetek, amikor egy gyerek átigazol, utána az átvevő egyesület kap egy 150 ezres számlát, amit nem fizet ki, és a gyerek átigazolását az MSSZ érvényteleníti a gyerek és szülő megdöbbenésére. Ez a Magyar Sakkszövetség hibája, melyet ennyi év alatt sem orvosoltak, de valamennyire az átvevő egyesület és a szülő hibája is, ha ezeket nem

tudják, és nem egyeznek meg az átadó egyesülettel. Ilyenkor az átadó egyesület vezetője van kikiáltva bűnbaknak, miközben az átvevő egyesület vezetője és a szülő nem volt korrekt. Az is elképzelhető, hogy a szülő kényszerben kifizeti az átigazolási díjat a régi egyesületnek, hogy a gyerek ne kispadozzon egy teljes évet, teljesen szabálytalan ebben a formában, de járható út (a szabályos út az, hogy az új egyesületet ekkora összegű adománnyal támogatja, és az új egyesület fizeti ki így a díjat a réginek).

Mit várjunk egy új egyesülettől?

Mivel az átigazolás mindig fájdalmas és sérüléssel jár, jól meg kell azt fontolni. Egy gyerek ritka, hogy háromnál több csapatban játsszon ifjúsági korában (felnőttként pedig simán lehet a 18-tól 68 éves koráig tartó versenyzői 50 éve alatt akár 15 klubja is... bár nem ez a jellemző). A vendégjátékosi lehetőség tudja tompítani ezeket a fájdalmakat és sérüléseket, de summa summarum, érdemes megnézni, mit tud ajánlani az új egyesület.

Elsősorban magas szintű játéklehetőséget kell tudjon adni. Mivel többnyire kezdő sakkozókról van most szó, nem az elitéről, alapvetően ez NB I-es (régiben NB I/B-s) vagy NB II-es játéklehetőséget jelent. Általában 2100-2200 ponttól lehet bekerülni MegaszuperNBI-be (régiben: NB I), 1800-2000 ponttól NB I-be (régiben: NB I/B) és 1400-1500 ponttól NB II-be. Amíg valakinek nincs ennyi pontja, nem reális elvárás az, hogy NB-s játéklehetőséget kapjon, így 1400-1500 élő megszerzéséig maximum akkor van értelme az átigazolásnak, ha az előző klub ténylegesen nem tud fejlődési lehetőséget nyújtani.

Tudnia kell biztosítani az új klubnak országos hosszú és rapid versenyen játéklehetőséget. Ha valaki az előző klubjában a legjobb ifi volt, akkor ne igazoljon olyan klubba, ahol szintén ő a legjobb ifi. Legalább 3-4-en, de inkább többen legyenek előtte, kivéve, ha eleve úgy szól a megállapodás, hogy az első táblára jön a gyerek játszani, ám mögötte van csapat, míg az előző klubban nem volt. Az országos csapatversenyeken való részvétel egy ifi sakkozó számára gyakorlatilag kötelező, már csak a hangulat miatt is. Ha ezt az egyesület nem biztosítja, akkor... lehet eligazolni. (Vannak oktatók, akik bármilyen okból kifolyólag nem szervezik meg az országos csapatokat, akár, mert nincs elég korosztályosan jó gyerek, akár, mert nem akarnak ezzel bíbelődni, aztán, ha a gyerek eligazol, felvannak háborodva. Ne legyenek. Legalább vendégjátékosi versenyengedéllyel segítsék akkor a gyerek országos versenyeken való játékát.)

Egyéni versenytámogatást vagy legalábbis edzési támogatást tudjon az új klub biztosítani, hiszen, ha már átigazolt valaki, akkor legyen annak értelme. Egy évi 50-60 ezres keret ma már gyakorlatilag semmi, ám legalább ez a jelképes összeg legyen meg. Egy komolyabban vehető éves keret az évi 100-120 000 forint. Ami ennél komolyabb, az már nagyon komolynak számít, országos bajnokoknak. Ingyenes edzést ne kérjen senki a klub vezetőjétől, ám mondjuk egy 60 000 forint értékű edzéskeret már értékelhető, szabadon megválasztott edzővel. (Az edzőnek persze számlaképesnek kell lennie, aki nem számlaképes, azt nyugodtan lehet a kókler-kategóriába sorolni – ha pedig egy klub nem ad nyugtát a befizetett összegekről, akkor az nem csak adócsalás, de az feketekassza-számlázást jelent, tehát ott valami nem stimmel. Annak ellenére írom ezt, hogy tudom, a fociban [más sportokban] maximum egy négyzetláncos füzetbe való bejegyzés szokott a befizetési igazolás lenni...).

Az online edzések és online versenyek

Ezzel már csak keveset foglalkozok. Az online versenyek nem érnek semmit, az online élő nem ér semmit. Aki online értékszámra gyűjt, az nem sakkozó. Az is tök jó dolog, bizonyos esetekben nagyon jó edzésnek, mármint, ha nincs kivel játszani. Tehát lehet online partikat játszani, csak felesleges, levezetésnek jó csak.

Az online oktatás magánóra esetén felét éri a személyes oktatásnak, csoportos oktatás (ez a kovid-időszak alatt volt jellemző) talán harmadát-negyedét érheti, az oktató videók megnézése (akár megvett videókról van szó, akár ingyenesekről) pedig szintén harmadát-negyedét. Nagyon jó, élvezetes és élvezetesen elemzett partikat lehet nézni online, ám a gyerekek saját magának kell rákérdeznie az állásokra, az oktatónak le kell állnia és a gyerek képességéhez igazított kérdéseket kell az állásról feltennie, a gyerek saját partijait kéne elemezni. Így ezek tényleg tök jó mókák, szórakozások, de csak kiegészítésnek használhatóak a normál edzésekhez képest.

A kovid-időszak persze sokakat rákényszerített az online sakkozásra, és bizonyos módokon ez még működhet is, főleg vidéken, ahol egyszerűen nincs esély sok gyerek közös oktatására (már csak a régiós sakkiskolák kivéreztetése miatt se). Ennek ellenére ezeknek nem vagyok híve, az online játék más, mint a versenysakk, az online edzés nem annyi, mint a valódi edzés. Ellenben a feladatok oldása nyugodtan lehet online is, hiszen a legtöbb gyerek a kapott sakkházit az amúgy is kétdimenziós

papíron oldja meg, nem rakja ki az állást, szóval nem biztos az sem, hogy a chess.com-on vagy más oldalakon található feladványokat ki kéne rakni táblán.

Egyszer azt mondtam, hogy a sakkoktatást úgy kell elképzelni, mint egy négy lábú széket, amiből ha egy láb hiányzik, és az háromlábú, még meg tud állni. Az egyik a csoportos edzés, a másik a magánedzés, a harmadik az otthoni munka (kombinációk oldása, végjátékok fejtése, megnyitások tanulása, ezeket a csoportos edzésen is feladhatja az edző és magánedzésen is), a negyedik a versenyzés. Mondjuk ha nincs versenyzés, akkor nem versenysakkról beszélünk, de maga a versenyzés, a versenypartik játszása is hozzásegít a fejlődéshez.

Összefoglalva:

Munka, tanulás, szorgalom, kitartás, koncentráció, fegyelem, ambíció, ezek kellene; jó klub, jó edző, támogató szülői háttér. (Mondjuk erről most nem is írtam, csak utalásokat tettem rá.)

* Nagyjából 15-tel több, mint 5 év. Azért 5 évet írtam, mert számos, magát ifjúságinak mondó egyesület még nem érte meg az ötödik évét, és az elmúlt akár egyetlen évtized is bebizonyította, hogy gyakran nem is érik meg ezt az ötödik évet egyesületek, szétszélednek, megszűnnek, feladják a szervezők-vezetők, stb.

** a célokat. Egyes partikat fel lehet adni.